

АДМЕТНАСЦЬ САЦЫЯЛІЗАЦЫІ АСОБЫ Ў МАСТАЦКІХ ТВОРАХ ЛУ СІНЯ

Т.Ф. Сухоцкая

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў,
вул. Рабкораўская, 17, 220007, г. Мінск, Беларусь, kafkult@buk.by*

Выяўляюцца асаблівасці сацыялізацыі ў мастацкіх творах кітайскага пісьменніка пачатку XX ст. Лу Сіня (1881–1936 гг.). Вызначаюцца асноўныя віды сацыялізацыі: «поўная асабовая сацыялізацыя», «няпоўная асабовая сацыялізацыя» і «прыватныя выпадкі асабовай сацыялізацыі», вызначаюцца дамінуючыя фактары, якія ўплываюць на дадзены працэс. Паказваецца, што галоўным элементам сацыялізацыі персанажаў Лу Сіня з'яўляецца маральны кампанент, заснаваны, у асноўным, на сістэме маральнага кодэкса Канфуцыя, звядзенага да пяці элементаў: гуманнасць, рытуал, прыстойнасць, мудрасць і давер. Зыходзячы з асноўных пастулатаў тэорыі сацыялізацыі, у творчасці Лу Сіня вылучаюцца такія тыповыя асобы, як «вар'ят», «маленькі чалавек», «людоед», якія адлюстравалі найбольш трагічныя калізій у кітайскім грамадстве ў пачатку XX ст.

Ключавыя словы: сацыялізацыя асобы; ак'юізм; «маленькі чалавек»; «вар'ят».

THE PECULIARITY OF THE SOCIALIZATION OF PERSONALITY IN THE WORKS OF ART BY LU XIN

T.F. Sukhotskaya

*Belarusian State University of Culture and Arts,
Rabkorovskaya str., 17, 220007, Minsk, Belarus, kafkult@buk.by*

The peculiarities of socialization are manifested in the artistic works of the Chinese writer of the early twentieth century. Lu Xin (1881–1936). The main types of socialization “full facial socialization”, “incomplete facial socialization” and “special cases of facial socialization” are determined, the dominant factors influencing this process are determined. It is pointed out that the main element of the socialization of Lu Xin's characters is the moral component, based mainly on the system of the moral code of Confucius, reduced to five elements: humanity, ritual, decency, wisdom and trust. Based on the basic postulates of the theory of socialization, such typical personalities as “crazy”, “little man”, “cannibal” stand out in Lu Xin's work, reflecting the most tragic collisions in Chinese society at the beginning of the twentieth century.

Keywords: socialization of personality; akyuism; “little man”; “crazy”.

Для сучаснай культуры характэрна значная дыспрапорцыя паміж выключна хуткім ростам новых культурных формаў і іх культуралагічным асэнсаваннем. Складанасць, няўстойлівасць сацыякультурнай сітуацыі патрабуе тэарэтычнага перагляду традыцыйных канцэпцый станаўлення чалавека, у тым ліку і сацыялізацыі. Дыскурс сэнсавага ядра сацыялізацыі можна аднавіць толькі праз сістэмнасць феномена і галоўныя

сістэмаўтвараючыя прынцыпы, таму актуальным становіцца аналіз гнасеалагічнага і анталагічнага патэнцыялу мастацкай літаратуры ў гэтым працэсе. Сацыялізацыя асобы ў кітайскім грамадстве ў першай палове XX ст. глыбока паказана ў творах Лу Сіня (сапраўднае імя Чжоу Шужэнь (1881–1936 гг.), які зрабіў вялікі ўплыў не толькі на развіццё новай кітайскай літаратуры, але і грамадска-палітычнай думкі. Творчасць пісьменніка адкрывае сусветнай супольнасці старажытную цывілізацыю, і на сучасным этапе працягвае садзейнічаць міжкультурнай камунікацыі паміж Рэспублікай Беларусь і КНР, таму мэтай артыкула стала выяўленне асаблівасцей сацыялізацыі асобы персанажаў ў творах Лу Сіня на аснове сацыяльнага і культурнага асяроддзя.

«Сацыялізацыя (ад лац. *socialis*-грамадскі) – працэс засваення чалавечым індывідам вызначанай сістэмы ведаў, нормаў і каштоўнасцей, якія дазваляюць яму функцыянаваць у якасці паўнапраўнага члена грамадства» [1, с. 603]. У дачыненні да фарміравання асобы дадзены тэрмін ва ўжытак увёў амерыканскі сацыёлаг Ф. Гідынгс у рабоце «Тэорыя сацыялізацыі» (1887 г.), аднак у яго тэарэтычнай канцэпцыі сацыялізацыя разглядалася вельмі вузкая – як выбудоўванне асобай свайго бліжэйшага акружэння дзеля дасягнення вызначаных мэтай і інтарэсаў [2, с. 117 – 118]. У сучасных даследаваннях сацыялізацыя найперш разумеецца як працэс чалавекатварэння, які ўвесь час ускладняецца праз стварэнне іерархій асобасных структур, узнікненне новых інтэрпрэтацый дадзенага паняцця. Сацыялізацыя з'яўляецца двухбаковым працэсам пастаяннай перадачы грамадствам і засваеннем індывідам на працягу яго жыцця нацыянальнай мовы, сацыяльных нормаў, культурных каштоўнасцей і ўзораў паводзін, якія дазваляюць асобе функцыянаваць у дадзенай супольнасці і садзейнічаюць яе культурнаму развіццю.

З пазіцый культуралогіі патэнцыял канцэпцыі чалавека базуецца на інтэгрыраванасці феноменаў культуры ў духоўны свет асобы. Знаходзячыся пад ўздзеяннем супольнасці, чалавек, з аднаго боку, інтэрыярызуе гэта ўздзеянне, а з другога – надае яму асобасны сэнс праз ўласную актыўнасць. Мэтай, сэнсам і вынікам працэсу сацыялізацыі, заснаванай на сістэме каштоўнасцей грамадства, з'яўляецца дасягненне ідэнтычнасці, і ў самым шырокім разуменні яе функцыі – станаўленне сацыяльнага «Я» [3, с. 38]. З'яўляючыся сацыяльнай асобай, чалавеку неабходна гарманічна спалучаць сацыялізацыю з індывідуальнасцю, інкультурацыяй, адаптоўвацца да развіцця сацыякультурнай сітуацыі.

Гнасеалагічны і анталагічны патэнцыял мастацкай літаратуры з пункту гледжання сацыялізацыі ў культуралогіі не набыў належнага асвятлення. Духоўная спадчына Лу Сіня, якая стала сімвалам новай кітайскай культуры, мае яркую сацыяльную афарбоўку, прасякнута нянавісцю да эксплуатацыйскіх вярхоў, глыбокім спачуваннем і занепакоеннасцю

лёсам запрыгоненых нізоў, глыбокай сувяззю з жыццём народа. Індывідуальны стыль пісьменніка фарміраўся пад уплывам новых рэвалюцыйных ідэй у кітайскім грамадстве ў пачатку XX ст., барацьбе з неаканфуцыянскай дагматыкай, закасцянелым традыцыйным менталітэтам, феадальнымі перажыткамі мінулага, што сур'ёзна паўплывала на тагачасную і сучасную кітайскую культуру. Кітаязнаўца У. Ф. Сарокін звязвае нараджэнне «новай літаратуры» ў Кітаі з выхадам апавядання «Запіскі вар'ята» ў 1918 г. у часопісе «Новая моладзь» [4, с. 152]. Лу Сін у мастацкай літаратуры прайшоў шлях ад сярэднявечнай схаластыкі і дыдактыкі праз рэвалюцыйны рамантызм і крытычны рэалізм да сацыялістычнага рэалізму.

У розныя часы і ў розных культурах індывідуальная сацыялізацыя мае розны базавы змест, таму разглядаецца ва ўзаемасувязі з палітычнымі, гендэрнымі і маральнымі ролямі асобы, якія яна выконвае ў грамадстве [5, 6, 7]. Паколькі ў кітайскай культуры вялікая ўвага надаецца традыцыям і рытуалам, то самым важным элементам у дадзеным працэсе стаў маральны аспект. Вынікам з'яўляецца прымус паводзіць сябе ў адпаведнасці з маральнымі нормаў, прынятымі ў грамадстве. Таму, каб зразумець працэс «сацыялізацыі» кітайцаў, неабходна вылучыць дамінуючыя каштоўнасці і сацыяльныя нормы ў іх культуры, у якой разуменне дабрачыннасці зводзіцца да мінімальнага патрабаванняў, каб быць «чалавекам». Яны заснаваны, у асноўным, на сістэме маральнага кодэкса Канфуцыя, зведзенага да пяці элементаў: гуманнасць, рытуал, прыстойнасць, мудрасць і давер. Працэс сацыялізацыі ў традыцыйнай кітайскай культуры зводзіцца фактычна да ператварэння індывіда з «натуральнага чалавека» ў таго, хто разумее, якіх маральных нормаў патрабуе ад яго грамадства, каб яго словы і дзеянні адпавядалі добрабычлівасці, праведнасці, прыстойнасці, мудрасці і даверу.

З дапамогай сацыялізацыі грамадства ператварае фізічную асобу ў сацыяльную асобу, якая можа адаптавацца да пэўнай сацыяльнай культуры, удзельнічаць у сацыяльным жыцці і выконваць пэўныя ролевыя мадэлі паводзін [3, с. 46]. У мастацкіх тэкстах Лу Сіня гэта адлюстравана як магчымасць індывіда нармальна ўзаемадзейнічаць з іншымі людзьмі, стаць паўнапраўным суб'ектам сацыякультурнага працэсу, і як разбурэнне уласнай індывідуальнасці і асабістых прывычак, рабскае наследаванне прынятаму ў грамадстве стылю жыцця. Дамінуючымі фактарамі сацыялізацыі персанажаў Лу Сіня, якія разглядаюцца ў артыкуле як суб'екты сацыялізацыі, выступаюць традыцыйныя каноны феадальнага грамадства, сям'я, равеснікі, а таксама сацыяльныя інстытуты і культура, індывідуальнасць і незалежнасць мыслення асобы. Пісьменнікам, у асноўным, паказваецца перарваная сацыялізацыя, таму не ўсе яе этапы адлюстраваны ў фарміраванні асобы па аб'ектыўных прычынах.

Вядома, што ўключэнне індывіда ў нацыю (народ) шляхам дасягнення падабенства ў мове, адукацыі, выхаванні з іншымі індывідамі, якія складаюць грамадства [8], абумоўлена найперш школай. Аднак пры адсутнасці ўсеагульнага атрымання адукацыі яна аказвае ўздзеянне толькі на чыноўнікаў і прэтэндэнтаў на гэты стан, таму Лу Сінем выкрываецца закасцяненасць ідэй канфуцыянскай сістэмы адукацыі і выхавання ў фарміраванні сацыялізуемай асобы. Большасць персанажаў апавяданняў – трагічныя. Асноўнымі фактарамі, якія ствараюць элемент драмы і перашкаджаюць сацыялізацыі герояў, з'яўляюцца феадальная грамадская сістэма, феадальная ідэалогія і культура, а таксама асоба індывідуума таго часу.

У творах Лу Сіня можна вылучыць наступныя віды асобаснай сацыялізацыі: «поўная асобасная сацыялізацыя», «няпоўная асобасная сацыялізацыя» і «прыватныя выпадкі асобаснай сацыялізацыі». «Поўнаасцю сацыялізаваныя» персанажы – дзеці, якія маюць патэнцыял для паспяховай сацыялізацыі, бо выходзілі з дзяцінства ў сваіх сем'ях. Гэта выхаванне хаця і не было ідэальным, але дае надзею стаць ім паўнаважымі членамі соцыума ў дарослым жыцці. Таму пісьменнік заклікаў да «выратавання дзяцей», якія яшчэ не перанялі правілы грамадства «людзей-людэдаў» і могуць стаць надзеяй на сацыяльны прагрэс і развіццё.

«Няпоўная сацыялізацыя асобы» ўласціва для персанажаў, якія на ранніх этапах свайго жыцця сацыялізаваліся, але страцілі гэтую магчымасць потым. Гэта катэгорыя прадстаўлена суб'ектамі з моцным пачуццём уласнай годнасці. Іх самасвядомасць з'яўляецца часткай іх асобы і сведчыць пра ўзровень яе сфарміраванасці. Такімі персанажамі з'яўляюцца ў творах Лу Сіня Вэй Лянь-шу («Адзіночка», 1925), Ся Юй («Зёлкі», 1927) – гэта рэвалюцыянеры, удзельнікі руху «Новая культура» і іншыя маладыя людзі з новымі ідэаламі. Яны бяруць на сябе ініцыятыву сацыялізацыі, засвойваюць перадавыя веды і ідэі, прытрымліваюцца сацыяльных нормаў і патрабаванняў, валодаюць уласным незалежным мысленнем, аднак розныя сацыякультурныя фактары перашкаджаюць працэсу іх сацыялізацыі.

У творах Лу Сіня большасць герояў праходзіць «прыватныя выпадкі асабовай сацыялізацыі» пад уплывам негатыўных сацыяльных абставін. Феадальны грамадскі лад скоўваў розум людзей, скажоная канфуцыянская культура прыгнятала дух. Палітычны рэжым быў нестабільны, несправядлівае бюракратычнае кіраванне загінала. На такім сацыяльным і культурным фоне нармальныя механізмы і асяродак для сацыялізацыі адсутнічалі. Праяўляецца супраціўленне індывіда ўдзельнічаць у гэтым працэсе, як, напрыклад, у персанажаў Кун І-цзы («Кун І-цзы», 1919), А-к'ю («Сапраўдная гісторыя А-к'ю», 1921), і іншых, чыя суб'ектыўная ініцыятыва не садзейнічае нават рэсацыялізацыі. У дадзеных герояў сацыялізацыя пачынаецца з «ролевага

канфлікту», які можа быць выкліканы недастатковай або залішняй сацыялізацыяй, і ў канчатковым выніку прыводзіць да правалу: сур'ёзнаму ролеваму разладу, няздольнасці да ролевай гульні і канфлікту паміж паводзінамі асобы і сацыяльнымі нормамі.

Зыходзячы з асноўных пастулатаў тэорыі сацыялізацыі, у мастацкіх творах Лу Сіня можна вылучыць такія тыповыя асобы, як «вар'ят», «маленькі чалавек», «людаед», якія адлюстравалі найбольш трагічныя калізій ў кітайскім грамадстве ў пачатку XX ст.

Феномен «вар'яцтва» ў герояў Лю Сіня тлумачыцца тым, што цывілізацыя ў межах чалавечай дысцыпліны непазбежна вяло да яго і вызначалася нормамі феадальнага грамадства [9]. Тып сацыялізуемай асобы «вар'ят» – гэта на самай справе вобраз інтэлектуала, які прачнуўся, а не зусім чалавека, які выжыў з розуму. У кітайскай гісторыі людзей, якія змагаліся з несправядлівасцю грамадства, феадальным ладам і бюракратызмам, лічылі вар'ятамі. У Лу Сіня яны як люстэрка адлюстроўваюць праблемы соцыума. Пісьменнік проста выкарыстоўвае пэўныя характарыстыкі псіхічнахворых людзей як сімвал супраціву і барацьбы з традыцыямі і нормамаі (адзін з братоў Х у «Запісках вар'ята» (1918), Сян Лін ў «Маленькі пра шчасце» (1924) і інш.). «Яны не толькі не жадалі выправіцца, але і мелі намер схваць мяне дзе-небудзь як вар'ята», – прыходзіць да высновы брат Х [10].

Лу Сінь здзейсніў эстэтычны пераварот у кітайскай літаратуры пачатку XX ст., увёўшы ў кітайскую літаратуру «маленькага чалавека» як самастойнага цэнтральнага героя. У «Сапраўднай гісторыі А-к'ю» (1921) галоўны герой з'яўляецца ніжэйшым звяном ў ланцугу традыцыяналісцкага светапарадку. Ён паказаны іранічна. Трагікамічнасць яго становішча заключаецца ў неадэкватнасці ўспрымання навакольнага свету, які нагадвае своеасаблівы выгляд донкіхоцтва. А-к'ю вынайшаў свой уласны спосаб псіхалагічнай абароны – пры кожнай няўдачы, што напаткала яго, уяўляе ўзвышаючыя яго ілюзорныя перамогі над ворагамі. Мысленне А-к'ю парадзіруе традыцыйныя шаблоны героікі і гонару, выпрацаваныя канфуцыянствам. Яго паводзіны настолькі поўна выяўлялі тэндэнцыі грамадскага жыцця Кітая, што спарадзілі тэрмін «ак'юізм», які не атажсамліваецца з рэлігійнай пакорай накшталт будысцкай або хрысціянскай аскезы, а сімвалізуе радыкальныя ўцёкі ад рэчаіснасці, ахоўнае фантазіраванне. На самай справе эскапізм А-к'ю першапачаткова нясе ў сабе прымірэнне з несправядлівым традыцыйным укладам. Да канца апавядання герой ператвараецца з ахвяры ў пакутніка.

У мастацкіх творы Лу Сіня канфуцыянства з'яўляецца важным сацыяльным і культурным эталонам для індывідуальнай сацыялізацыі кітайцаў. У той жа час скажонае канфуцыянства – гэта яшчэ і путы, якія

абмяжоўваюць нармальную сацыялізацыю персанажаў. Пісьменнік выкрыў людзедскія норавы феадальнага ладу і рэакцыйную сутнасць канфуцыянскай маралі. «Людзедства» ў «Запісках вар'ята» (1918) з'яўляецца метафарай жорсткай феадальнай этыкі і рэальным фактам паглынання чалавечай плоці і цела, бо кітайскае грамадства верыла ў такое лячэнне хворых. Перажыткі не толькі забіваюць фізічна, але і губяць людзей духоўна. Удава Шань ў апавяданні «Заўтра» (1919), схільная да забабонаў, выкарыстоўвае своеасаблівы «рэцэпт» для лячэння сына, тым самым робячы яго мімаволі людзедам. У апавяданні «Зёлкі» (1927) гаворка ідзе не аб метафары: кроў тут сапраўды пралілася. Але гэта страшнае «прычасце» («... працягнуў ... прамочаную свежай крывёй круглую пампушку, з якой сцякалі чырвоныя кроплі» [11]) не ратуе жыццё хворага, не дапамагае людзям, дзеля якіх спрабаваў змяніць грамадскі лад рэвалюцыянер, які апынуўся тут сапраўдным пакутнікам. Людзі, якія забілі яго, настолькі недасведчаныя і дурныя, што аказваюцца няздольнымі ацаніць яго ахвяру.

Пазіцыя Лу Сіня ў выяўленні чалавека – «... гуманістычная: чалавек, яго свабода, павага і самапавага ў цэнтры мастацкага свету...» [12, с. 1160], бо ён паказвае, наколькі глыбокімі могуць быць перажыванні самага звычайнага, непрыкметнага чалавека. Творчая спадчына пісьменніка «... павысіла якасць нацыянальнага мыслення, а таксама ўзбагаціла магчымасці чалавечага мыслення і садзенічала ідэйнаму прагрэсу грамадства ў новую эпоху [13, с. 372].

Такім чынам, варта адзначыць, што кітайскае грамадства ў пачатку XX ст. не мела механізмаў і адукацыйных магчымасцяў для нармальнай сацыялізацыі асобы, хаця час пераменаў патрабаваў новых асоб не толькі ў дзяржаўным будаўніцтве краіны, але і ў духоўнай сферы. Літаратурныя персанажы ў творах Лу Сіня з'яўляюцца суб'ектамі сацыялізацыі, таму што пісьменнік паказвае працэс фарміравання іх як асобы менавіта праз засваенне сацыяльных атрыбутаў і культурных парадыгмаў. Сацыялізацыя ў яго творах не заўсёды з'яўляецца становішчам момантам асобнага развіцця, у гэтым і ёсць яе адметнасць ад прадстаўлення ў заходнім дыскурсе. Сваімі амаль дакументальнымі гісторыямі Лу Сінь выходзіць чытача, заклікаючы кожнага да самааналізу, акцэнтуючы моманты жорсткасці, несправядлівасці не толькі ўлады да народа, але і простых людзей адзін да аднаго. Мараль яго апавяданняў-прыпаўсцей заахвочвае чалавека пачаць змяненне свету з сябе.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Философский энциклопедический словарь / редкол.: С. С. Аверинцев [и др.]. 2-е изд. М. : Сов. энцикл., 1989.
2. Гиддингс Ф. Г. Основания социологии. Л.: Наука, 1898.
3. Савина А.К. Социализация личности в трактовке зарубежных научных школ //

Школьные технологии. № 1. 2017. С. 38–47.

4. *Сорокин В.Ф.* Литература нового Китая. М.: Восточная литература, 2008. С. 152–166.

5. *Гатиева А.М.* Политическая социализация: основные теоретические подходы исследования [Электронный ресурс] URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/politicheskaya-sotsializatsiya-osnovnye-teoreticheskie-podhody-issledovaniya/viewer> (дата обращения: 13.04.2023).

6. *Тулегенова А.Г.* Взаимосвязь процессов становления гендерных и социальных ролей // Мир науки, культуры, образования. 2018. № 5(72). С. 308 – 309.

7. *Кирилина Т.Ю., Омельницкая Н.В.* Особенности нравственной социализации молодежи в современной России [Электронный ресурс]. URL: www.litres.ru/static/or4/view/or.html (дата обращения: 13.04.2023).

8. *Арон Р.* Этапы развития социологической мысли: пер. с франц. М.: Прогресс: Универс, 1993.

9. *Севидова Н.* Мотив сумасшествия в творчестве А.П. Чехова и Лу Синя (на примере повестей «Палата № 6» и «Дневник сумасшедшего») // Вестник ЦМО МГУ. 2015. № 3. С. 108–112.

10. *Лу Синь.* Записки сумасшедшего [Электронный ресурс]// Лу Синь. Повести. Рассказы. URL: <https://nice-books.ru/books/proza/sovremennaja-proza/page-12-121505-lu-sin-povesti-rasskazy.html> (дата обращения: 14.06.2023).

11. *Лу Синь.* Снадобье [Электронный ресурс] // Лу Синь. Повести. Рассказы. URL: <https://nice-books.ru/books/proza/sovremennaja-proza/page-12-121505-lu-sin-povesti-rasskazy.html> (дата обращения: 14.06.2023).

12. *Ругина А.В.* Гуманистические проблемы в рассказах Лу Синя // Молодой ученый. 2015. № 8(88). С. 1158–1160.

13. *Чжан Фугуй.* Дух «культуры 4 мая» и двойственный характер мышления Лу Синя // Вестник Санкт-Петербургского университета. Востоковедение и африканистика. 2021. Т. 13. Вып. 3. С. 368–382.